

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата педагогічних наук, доцента

Албул Ірини Володимирівни

на дисертацію **Таран Альони Михайлівни**

«Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 231 Соціальна робота

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Розвиток національної системи освіти та її інтеграція у міжнародний освітній простір актуалізують проблему якісної підготовки сучасних фахівців, зорієнтованих на результативну роботу у відповідності з інноваційними векторами. Саме інклюзивна освіта як освітня парадигма, що базується на світоглядних засадах соціальної інклюзії, є одним з основних результатів позитивних змін у реформуванні національної освіти.

Нині реалізується інклюзивний процес адаптації «Цілей сталого розвитку» для встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року на засадах принципу «Нікого не залишити осторонь». Саме ціль 4 «Якісна освіта» трактується як забезпечення інклюзивної та рівної якісної освіти для всіх та заохочення навчання впродовж всього життя. Способом досягнення цієї цілі визначено до 2030 року, серед іншого, забезпечити для всього населення протягом усього життя рівний доступ до якісної професійно-технічної та вищої освіти, істотно збільшити кількість молодих і дорослих людей, які володіють суспільно необхідними навичками, зокрема професійно-технічними навичками для працевлаштування, отримання гідної роботи та занять підприємницькою діяльністю, а також ліквідація гендерної нерівності у сфері освіти і забезпечення рівного доступу до освіти та професійно-технічної підготовки всіх рівнів для вразливих груп населення.

Разом з тим, ініційований ЮНЕСКО міжнародний рух «Education for all» підкреслює роль освіти у самовизначенні людини, а інклюзивне освітнє середовище сприятиме адаптації до нової життєвої ситуації, підтримці осіб з інвалідністю, створенню сприятливих умов для всебічного розвитку, саморозвитку та самореалізації особистості.

Таким чином, актуальність наукової проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти є незаперечною.

Обґрунтовуючи актуальність обраної наукової проблеми авторкою визначено низку суперечностей між:

– збільшенням кількості студентів з особливими освітніми потребами у ЗВО України та нерозробленістю концептуальних моделей їх соціально-педагогічної підтримки;

– необхідністю реалізації сучасних підходів щодо організації підготовки соціальних працівників до роботи з особами з особливими освітніми потребами та відсутністю розроблених методик їхнього впровадження протягом усього періоду навчання у закладі вищої освіти;

– упровадженням інклюзивної освіти та неготовністю соціуму до їх прийняття у загальний соціальний потік.

Зважаючи на вище викладені аргументи, дослідження А. М. Таран «Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій» є доцільним та своєчасним.

Відзначимо, що рецензоване дослідження є складовою науково-дослідної теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Актуальні проблеми соціально-педагогічної теорії та практики» (державний реєстраційний номер 0111 U 00 75 47).

Тему дослідження затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 3 від 31.10.2017р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 28.11.2017 р.).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті проведеного дослідження дисертанткою:

– здійснено аналіз стану дослідженості проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій та уточнити ключові поняття дослідження;

– визначено компоненти, критерії, показники та схарактеризувати рівні готовності майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти;

– розроблено та апробовано модель підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій;

– обґрунтовано та експериментально перевірено організаційні умови підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій.

Нові факти, одержані здобувачем. Дисертація А. М. Таран є комплексним дослідженням, у якому вперше визначено й теоретично обґрунтовано організаційні умови підготовки майбутніх соціальних

працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій.

В роботі уточнено ключові поняття дослідження, критерії та показники і рівні готовності майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти.

Подальшого розвитку набули теоретико-практичні основи підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з особами, які мають особливі потреби; тренінгові технології, що сприятимуть ефективному зростанню професійної діяльності майбутніх соціальних працівників.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Об'єктивність та достовірність викладених у дисертації наукових положень, висновків та рекомендацій забезпечується дотриманням чітких методологічних підходів, на яких ґрунтується професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій; опрацюванням дисертанткою значного масиву наукових джерел; валідність, надійність та репрезентативність результатів дослідження забезпечується завдяки комплексному використанню потужної системи дослідницьких методів, а також доцільному використанню методів математичної статистики, зокрема критерію кутового перетворення Фішера.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота Таран А.М. містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальне наукове завдання.

Матеріали дослідження впроваджено в освітній процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Державного університету «Одеська політехніка», Національного університету біоресурсів та природокористування.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Практичне значення дослідження полягає у використанні наукових положень і висновків для підвищення якості підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи зі студентами з особливими освітніми потребами та їхніми батьками в умовах інклюзивної освіти, упровадженні організаційних умов підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти, а також в апробації тренінгових програм на базі Центру соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Результати дослідження знайдуть застосування в системі педагогічної та неперервної освіти, в закладах вищої освіти; сформульовані висновки та результати дослідження будуть корисними для фахівців-практиків у галузі освіти та соціальної роботи, дослідникам проблем інклюзивної освіти.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

У вступі дисертанткою на достатньому науковому рівні обґрунтовано вибір теми, її актуальність, чітко визначено науковий апарат дослідження, аргументовано використання методів дослідження, розкрито практичне значення одержаних результатів; представлено інформацію щодо впровадження та апробації результатів дослідження.

У першому розділі – «Теоретичні засади дослідження» – проаналізовано стан вивчення проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій, досліджено нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти, особливу увагу приділено розкриттю питання застосування тренінгу, як ефективного методу підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти.

Авторкою розкрито семантику таких основних понять дослідження, як «особи з особливими освітніми потребами», «інклюзивне освітнє середовище» «інклюзивна освіта», «безбар'єрне освітнє середовище», «підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти», «готовність майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій».

А. М. Таран з'ясує, що, зважаючи на щорічний приріст кількості здобувачів освіти з особливими освітніми потребами та водночас недостатню розробленість концептуальних моделей їх соціально-педагогічної підтримки, необхідно активно реалізовувати сучасні підходи щодо організації підготовки соціальних працівників до роботи з особами з особливими освітніми потребами та розробляти методики їхнього впровадження протягом усього періоду навчання у закладі вищої освіти.

У другому розділі – «Оптимізація процесу підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій» – визначено та теоретично обґрунтовано три організаційні умови підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій: стимулювання саморозвитку майбутніх соціальних працівників; створення у ЗВО інклюзивного середовища, спрямованого на позитивне спілкування в підсистемах «студент – студент», «студент – викладач», «студент – учитель», «студент – учень»; впровадження системи тренінгових занять у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Беззаперечну наукову та практичну цінність має розроблена А.М. Таран структурно-функціональна модель підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти, яка складається з цільового, методологічного, організаційно-змістового та результативного блоків. При чому, під готовністю майбутнього соціального працівника до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій авторка розуміє інтегративну здатність особистості до належної організації інклюзивного освітнього простору, що характеризується сформованістю у неї необхідних особистісно-професійних якостей, професійно-необхідних цінностей та достатньо розвинених професійних важливих компетенцій.

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна перевірка організаційних умов підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій» - детально обґрунтовано підбір та використання діагностичного інструментарію дослідження; представлено результати апробації моделі та тренінгової програми формування готовності майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій; розроблені рекомендації для викладачів та студентів щодо результативної роботи в умовах інклюзивної освіти.

На основі ретельного аналізу кількісних та якісних показників експериментальної роботи, зокрема порівняння результатів констатувального та формувального експерименту, авторка переконливо доводить дієвість розробленої моделі та запропонованої програми формування готовності майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти.

Отже, дисертаційна робота А. М. Таран за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням, в якому вперше, на основі теоретичного обґрунтування наукової проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти, обґрунтовано й експериментально перевірено організаційні умови підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Обґрунтовуючи актуальність наукової проблеми та вибір теми дослідження, авторка опирається на достатньо вагомий перелік документів нормативно-правової бази, як загальнодержавної, так і міжнародної; використовує статистичні дані щодо кількості осіб, які потребують створення інклюзивного середовища, умов для інклюзивної освіти. Сьогодні, в умовах війни, рівень травмування суспільства, на жаль, зростає, тому варто у

дисертації наголосити на стрімкому прирості дітей та дорослих з інвалідністю внаслідок російської агресії, аргументувати статистичними даними (п.1.2.), що підкреслить значення роботи.

2. Досліджуючи кращі практики впровадження інклюзивного навчання ЗВО в Україні та стан підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти (п.2.2), авторка аналізує освітні програми та навчальні плани, робочі навчальні програми та силабуси освітніх компонентів. Вважаємо за доцільне вказати конкретні назви та роки освітньо-професійних і освітньо-наукових програм.

3. Представляючи результати дослідно-експериментальної роботи, авторка зазначає участь у експерименті 300 респондентів. Наголосимо, що дослідження спрямоване на створення у ЗВО інклюзивного середовища, спрямованого на позитивне спілкування у низці підсистем «студент – студент», «студент – викладач», «студент – учитель», «студент – учень»; окрім того, у п.3.3. «Упровадження організаційних умов підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій» авторка висвітлює і роботу з викладачами, кураторами та ін. Тому вважаємо доречним конкретизувати категорії учасників дослідно-експериментальної роботи.

Побажання та зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дисертаційного дослідження.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях.

Відзначаємо відповідність чинним вимогам публікацій дисертантки, які не тотожні за змістом. Результати дисертаційної роботи висвітлені у 32 публікаціях (26 одноосібних), із них 7 статей у наукових фахових виданнях України, 3 – у зарубіжних наукових виданнях, 16 – апробаційного характеру, 6 – додатково висвітлюють наукові результати.

Аналізу змісту публікацій А. М. Таран дозволяє стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Дисертацію викладено українською мовою. Структура дисертації та стиль її подання відповідають вимогам. Робота вдало доповнена таблицями, діаграмами, які унаочнюють теоретичний матеріал. Додатки до роботи є інформативними і слугують вагомим науково-методичним підґрунтям для заглиблення у досліджувану проблему.

У дисертації відсутні текстові запозичення без посилання на джерело, що відповідає принципам академічної доброчесності та вимогам до робіт такого рівня.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній області спеціальності 231 Соціальна робота.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота «Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти засобами тренінгових технологій» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог щодо оформлення дисертації» (зі змінами 2019 р.), а також відповідає вимогам, передбаченим «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р.), а її авторка Таран Альона Михайлівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Рецензент –
завідувач кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини,
кандидат педагогічних наук, доцент

Ірина АЛБУЛ

Ректор

Олександр БЕЗЛЮДНИЙ